

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Кафедра освітології та інноваційної педагогіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби
Кафедра публічної політики
Інститут досліджень безпеки Європейського Союзу (Франція)
Гранадський університет (Іспанія)
Жешувський університет (Республіка Польща)
Університет третього віку в Громадкі (Республіка Польща)
Європейський інститут безперервної освіти (Словацька Республіка)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)
Університет імені Неджметтіна Ербакана (Туреччина)
Державний університет в Гуарапуаві (Бразилія)

Матеріали
VI Міжнародної науково-практичної конференції

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

20–21 травня 2022 року

Харків
2022

ББК 74.58+74.20+88.40+88.840

УДК 37.013.77:[378+373.5]

П86

Редакційна колегія:

Балацинова А. Д. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Васильєва С. О. – д-р пед. наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Ворожбіт-Горбатюк В. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Кін О. М. – д-р пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Лупаренко С. Є. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Попова О. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Рогова Т. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Собченко Т. М. – д-р пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Ткачова Н. О. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Цапко А. М. – канд. пед. наук, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Відповідальність за зміст, стилістику, орфографію та пунктуацію статей несуть автори

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол №7 від 20.07.2022 року)*

Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 20–21 травня 2022 р.) / за ред. Боярської-Хоменко А. В., Попової О. В. ; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. 498 с.

У збірнику відображено психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої школи в умовах сучасних викликів. Він містить результати досліджень учених, викладачів, учителів, наукові пошуки докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти з питань методології, історичного та компаративного дискурсу розвитку педагогічної науки; організаційних, дидактичних і методичних засад реалізації дистанційного та змішаного навчання; педагогічних засад інклюзивної освіти; інновацій в освіті; розвитку загальної і вищої освіти; освіти дорослих; цифрових трансформацій в публічному управлінні та адмініструванні.

Матеріали стануть у нагоді науковцям, докторантам, аспірантам, викладачам, здобувачам вищих закладів освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

Plavchan P.	405
International Higher Education Policy of the Member States of the European Union	
Плавчан П., Затько Й., Омельченко С.	411
Сучасний університет: місії, функції, академічні цінності та тенденції подальшого розвитку	
Ronomarova N.	415
The Future Teachers' Training Concept: Methodical Aspect	
Попова О. В., Жуков В. П.	418
Сутнісно-змістова характеристика емпатійно-партисипативної підготовки майбутнього вчителя	
Починкова М. М.	422
Роль знань у процесі формування критичного мислення майбутніх фахівців у ЗВО	
Ревенко І. В., Усиченко О. В.	425
Інформаційно-комунікаційне середовище як фактор підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти	
Рогова Т. В.	428
Командна робота педагогічного колективу як запорука розвитку учасників освітнього процесу	
Романенко Н. П.	432
Диференційоване навчання як засіб задоволення навчальних потреб учнів початкової школи	
Рябовол Л. Т.	435
Методика викладання юридичних дисциплін у закладах вищої освіти: мета, завдання, зміст	
Ситнікова О. В.	438
До питання формування у майбутніх бакалаврів філології компетентності міжкультурної взаємодії	
Сімакова С. І.	442
Проблема готовності майбутніх фахівців музичного мистецтва до професійного самовдосконалення	
Сутановська В. О.	445
Ступінь наукової розробки проблеми формування навичок soft skills у здобувачів вищої педагогічної освіти	
Трубавіна І. М.	449
Зміст підготовки майбутніх офіцерів національної гвардії до військово-соціальної роботи	
Хромченко О. В.	452
Активізація самостійної роботи студентів засобами методу проєктів	
Цалапова О. М.	455
Проєктування як форма активізації практичної діяльності в контексті національно-патріотичного виховання	

Thus, the analysis of the experience of implementing a holistic concept of methodical training of future teachers of Physics, Mathematics, Computer Science, as well as Masters of Education at the Faculty of Physics and Mathematics of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University shows that methodical training of future teachers is cross-cutting period of their study and is the integration of subject, general psychological and pedagogical, methodical knowledge and their own practical experience of activities in the specialty.

The implementation of the developed concept of methodical training of future teachers allows to provide preconditions for creation of a trajectory of their further professional development focused on their personal and professional growth, successful professional self-realization.

References

1. The Concept of development of pedagogical education. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (date of application 17.02.2022).
2. Educational programs of the first (bachelor's) level of higher education. URL: <http://smc.hnpu.edu.ua/node/41> (date of application 17.02.2022).
3. Educational programs of the second (master's) level of higher education. URL: <http://smc.hnpu.edu.ua/node/43> (date of application 17.02.2022).

СУТНІСНО-ЗМІСТОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕМПАТІЙНО-ПАРТИЦИПАТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Попова О. В.

докторка педагогічних наук, професорка

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Жуков В. П.

доктор філософії, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

У статті визначено основні фактори, які актуалізують проблему емпатійно-партисипативної підготовки майбутнього вчителя; розкрито суть означеної підготовки (метою якої є формування професійних компетенцій, що базуються на співпраці, співтворчості та педагогічній емпатії) та надано змістове наповнення її методологічного, теоретичного та практичного компонентів.

Ключові слова: майбутній вчитель, педагогічна емпатія, партисипативність, емпатійно-партисипативна підготовка, змістове наповнення.

The article identifies the main factors that actualize the problem of empathic-participatory training of future teachers; the essence of the mentioned training (the

purpose of which is the formation of professional competencies based on cooperation, co-creation and pedagogical empathy) is revealed and the content of its methodological, theoretical and practical components is provided.

Key words: *future teacher, pedagogical empathy, participatory, empathic-participatory training, content.*

Звернення сучасних педагогів до проблем педагогічної комунікації, в якій на перший план висуваються емпатійний та партисипативний компоненти, дає можливість дійти висновку про те, що емпатія та партисипація мають бути розглянуті в єдності як важливий напрям професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя в сучасних педагогічних ЗВО.

До основних факторів, які актуалізують проблему емпатійно-партисипативної підготовки майбутнього вчителя відносимо такі:

- соціальне замовлення на підготовку педагогів, які вміють спілкуватися з учнями, здійснювати педагогічну взаємодію на новому рівні, який прописаний у нормативних документах і зумовлений демократичними та євроінтеграційними процесами, вимогах до освітянських послуг, змінами зовнішньо-політичних характеристик нової освітньої парадигми;

- зміна вимог до професійної підготовки майбутніх педагогів відповідно до компетентнісної парадигми освіти;

- теоретичні положення та інноваційні ідеї у галузі сучасної професійно-педагогічної підготовки;

- міжнародний та вітчизняний досвід емпатійної підготовки та партисипативності у спілкуванні педагога та учнів;

- практичний досвід здійснення емпатійно-партисипативної підготовки.

Розуміння суті емпатійно-партисипативної підготовки майбутнього вчителя вимагає окремого аналізу сутнісних характеристик емпатійного та партисипативного складників та визначення їх змістового наповнення за методологічним, теоретичним та практичним напрямками.

Уважаємо, що розв'язання проблеми емпатійно-партисипативної підготовки потребує узгодження уявлень про емпатію та партисипацію в їх класичному та педагогічному трактуванні, що, у свою чергу, вимагає розкриття ключових дефініцій досліджуваної підготовки, які зберегли б ключові особливості класичних визначень емпатії і партисипації. Це забезпечить можливість більш широкого використання таких термінів у педагогічному контексті.

Під *емпатійно-партисипативною підготовкою майбутнього вчителя* розуміємо системну підготовку (методологічну, теоретичну, практичну), метою якої є формування професійних компетенцій, що базуються на співпраці, співтворчості та педагогічній емпатії.

Складність визначення суті й змісту емпатійного складника досліджуваного феномену полягає в тому, що педагогічна емпатія має глибоке психологічне коріння, що накладає певний відбиток на підходи до її дослідження.

За висновками вчених-психологів [1; 2], педагогічна емпатія є інтегральною морально-етичною, соціально-психологічною якістю особистості вчителя, в основі якої лежить толерантність як ключова характеристика процесу гуманізації, і яка виступає раціонально-емоційно-інтуїтивним відображенням іншої людини, що дозволяє подолати її психологічний захист і досягнути причини та наслідки самопроявів (властивостей, станів, реакцій) із метою прогнозування та адекватного впливу на її поведінку.

Під *партисипативністю* майбутнього вчителя вчені розуміють професійно-моральну якість особистості педагога, в основі якої лежать такі суб'єкт-суб'єктні відносини, які означають співпрацю, обумовлену загальними інтересами, цінностями, поглядами. Такі відносини вибудовуються на засадах креативності та педагогічної емпатії. Партисипативність є найважливішою характеристикою педагогічного спілкування та комунікації, що визначається суб'єкт-суб'єктними відносинами, співпрацею, діалогом вчителя та учнів.

У педагогіці партисипативність передбачає, передусім, суб'єкт-суб'єктні відносини, засновані на співуправлінні, делегуванні повноважень та діалогічності; по-друге, партисипативність у освітньому процесі – це визначення спільних цілей, завдань та цінностей педагога та здобувачів освіти; по-третє, педагогічне спілкування передбачає креативність як із боку педагога, так і з боку здобувачів освіти; по-четверте, партисипативність обов'язково співвідноситься та перетинається з іншим базовим поняттям – «емпатія», яке є необхідною умовою ефективного її функціонування.

З огляду на вище зазначене *партисипативний підхід* у професійній підготовці майбутнього вчителя розглядаємо як практико-орієнтовану стратегію, яка передбачає побудову відносин викладача зі студентами, заснованих на співпраці, діалогічності, співучасті, делегуванні повноважень, творчій взаємодії, свободі вибору, побудові індивідуальної траєкторії навчання та розвитку.

Методологічний компонент емпатійно-партисипативної підготовки майбутніх учителів передбачає озброєння студентів системою різних методів і прийомів пізнання і полягає в освоєнні основних наукових підходів, які є концептуальною основою розвитку теорії та практики емпатійної та партисипативної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі.

Теоретичний компонент професійної підготовки розглядається нами як наукові інтереси та широкий світогляд, оволодіння фундаментальними знаннями та їх практичне застосування здобувачами вищої педагогічної освіти. Теоретична підготовка в аспекті досліджуваного феномену передбачає озброєння студентів *специфічними професійно-педагогічними знаннями*, до яких відносимо такі:

- знання суті емпатії, закономірностей і функцій педагогічної емпатії, її видів, фази емпатійного впливу на учнів під час педагогічної взаємодії тощо;
- знання суті поняття «партисипативність», особливостей педагогічної партисипативності та способів її здійснення.

Практичний компонент емпатійно-партисипативної підготовки як [3; 4]:

- *емпатійно-партисипативно-перцептивні*: уміння «розпізнавати» іншого, зокрема, його емоційні стани та переживання; уміння чуттєвого сприйняття учня як індивідуальної самобутньої особистості; уміння використовувати експресивний потенціал усного слова для актуалізації душевних переживань партнера; уміння використовувати мімічні та пантомімічні можливості тощо;

- *емпатійно-партисипативно-комунікативні*: уміння знаходити спільні ціннісні установки з учасниками освітнього процесу; уміння вислухати партнера зі спілкування та приймати думку партнера; уміння вести продуктивний діалог під час комунікації; вміння здійснювати зворотний зв'язок; вміння знайти компромісний варіант вирішення конфліктної ситуації; уміння спільно з партнером зі спілкування аналізувати отриману інформацію; вміння організувати співпрацю; уміння створювати сприятливу психологічну обстановку, психологічний клімат, що сприяє організації продуктивної спільної діяльності, що характеризується добровільністю та зацікавленістю тощо;

- *рефлексивно-коригувальні*: уміння ідентифікувати свої емоції з емоціями партнера зі спілкування; уміння подумки відтворювати внутрішній світ учня в деталях; на основі здійснення рефлексії визначати причини негативних наслідків педагогічного спілкування та вносити необхідні корективи тощо.

Отже, сучасна освіта відчуває потребу в учителях-професіоналах, які мають риси педагогічної культури та володіють емпатичним розумінням, емпатичним слуханням, що поєднуються в єдине ціле в емпатійно-партисипативній компетентності, яка обумовлена об'єктивною потребою суспільства, для якого характерні гуманізм, демократизм, духовність та моральність. У зв'язку з цим однією із головних складових професійної підготовки майбутнього вчителя стає емпатійно-партисипативна підготовка як компонента педагогічної компетентності та майстерності. Це вимагає створення моделі емпатійно-партисипативної підготовки, яка може бути покладена в основу розроблення її науково-методичного забезпечення.

Список використаних джерел

1. Гавран І. А. Формування педагогічної емпатії студентів інститутів мистецтв як засіб оптимізації процесу навчання. URL: https://revolution.allbest.ru/pedagogics/00901405_0.html.

2. Емпатія в педагогічній діяльності. URL: <http://www.hintfox.com/article/empatija-v-pedagogicheskoy-deyatelnosti.html>.

3. Шкитина Н. С. Эмпатийный аспект эмпатийно-партисипативной подготовки будущего учителя. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/empatiynyy-aspekt-empatiynopartiipativnoy-podgotovki-buduschego-uchitelya>.

4. Шкитина Н. С., Касаткина Н. С. Партисипативная подготовка студентов педагогических вузов. URL : <file:///C:/Users/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B0/Downloads/49680-84816-1-PB.pdf>.